

κεφ. 3

P. Klee «Ανθισμένο» 1934.
Τα έργα του θυμίζουν την παιδική τέχνη.

**Παιδική ζωγραφική
με μαρκαδόρους.**

ΚΕΦ. 3

ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ – ΠΑΙΔΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ

3.1 Αντιλήψεις στο παρελθόν και σήμερα

Το ιχνογράφημα θεωρείται σήμερα ένα από τα σημαντικότερα μέσα που χρησιμοποιεί το παιδί για να εκφραστεί. Μέσω λοιπόν του παιδικού σχεδίου, μπορούμε να πάρουμε πολλές πληροφορίες για τη νοητική του ανάπτυξη, τη συναισθηματική του κατάσταση, την κινητικότητα του και, γενικά, για την οργάνωση της προσωπικότητας του παιδιού.

Φωτεινή, χαρούμενη παιδική ζωγραφιά.

Για πρώτη φορά εκδηλώθηκε ενδιαφέρον για το παιδικό σχέδιο στο τέλος του περασμένου αιώνα. Τότε, όμως, το παιδικό σχέδιο το έκριναν και το σύγκριναν με το σχέδιο των ενηλίκων. Μοιραία υποβάθμιζαν και κατέκριναν τα παιδικά σχέδια θεωρώντας τα αποτυχιές. Έτσι, λοιπόν, στόχος των ειδικών και των δασκάλων εκείνης της εποχής ήταν να ξεπεραστεί αυτό το στάδιο, όσο πιο γρήγορα γινόταν, για να μπορούν πλέον τα παιδιά να ζωγραφίζουν «καλά», όπως οι ενήλικες.

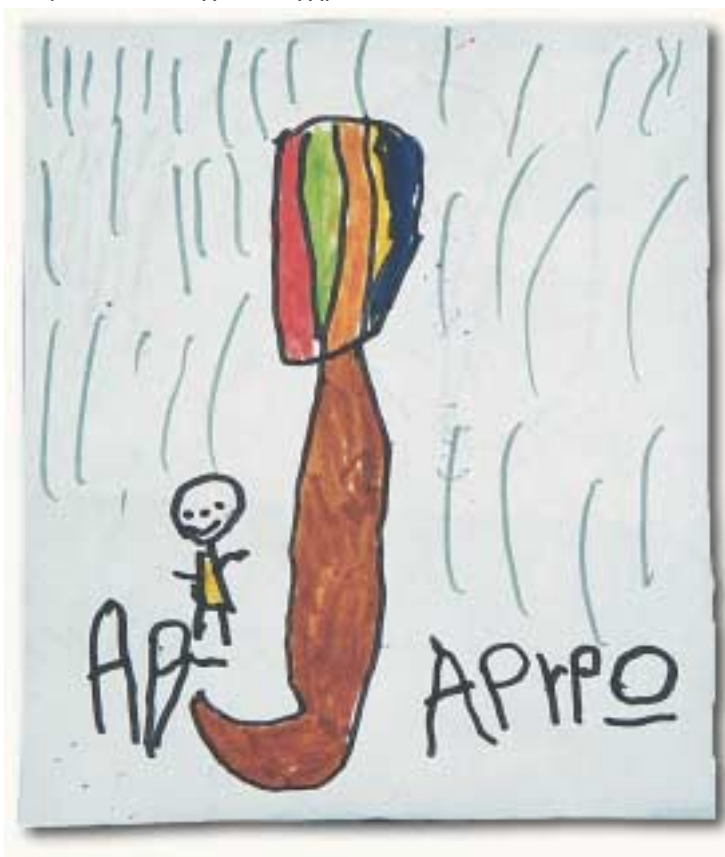
Σήμερα, όλοι γνωρίζουμε, σύμφωνα με τις έρευνες των διάφορων επιστημών, όπως η Ψυχολογία, οι Επιστήμες της Αγωγής και η Κοινωνιολογία, πως η ζωγραφική είναι ένα μέσο επικοινωνίας, ένας τρόπος έκφρασης. Το παιδί χρησιμοποιεί το σχέδιο περισσότερο ως τρόπο έκφρασης και λιγότερο, για να παράγει ένα καλαίσθητο και αρμονικό αποτέλεσμα.

Η ικανότητα του παιδιού στη ζωγραφική, εξαρτάται από την ηλικία, το επίπεδο της ανάπτυξης του, της ωριμότητάς του, της κινητικότητας του, της νοητικής και συναισθηματικής του κατάστασης.

Τα στοιχεία που έχουν μεγαλύτερη σημασία για το παιδί και το έχουν εντυπωσιάσει περισσότερο, τα απεικονίζει σε μεγαλύτερο μέγεθος σε σχέση με τα αντικείμενα, που τα θεωρεί ασήμαντα, και τα οποία είναι πιθανό να τα παραλείψει τελείως από το σχέδιο του. Τα χρώματα τα επιλέγει ανάλογα με τη διάθεσή του και τη συναισθηματική του κατάσταση. Κριτήριο επιλογής του χρώματος επίσης, είναι η στάση του παιδιού απέναντι στο περιεχόμενο της ζωγραφιάς του.

Συνήθως όλα τα «όμορφα αντικείμενα» ζωγραφίζονται από το παιδί με έντονα χρώματα και, συχνά, με ωραία στολίδια. Τα «άσχημα αντικείμενα», τα ζωγραφίζει με σκούρα χρώματα και, σκόπιμα, κάνει τα σχέδια άσχημα.

«Κάτω από την ομπρέλα είναι καλύτερα.»

Ένας ενήλικος ζωγράφος, ακόμα και τον αρνητικό άνθρωπο, θα τον ζωγραφίσει προσεκτικά, βρίσκοντας ιδιαίτερα μέσα για να εκφράσει την αντίθεσή του προς αυτό που ζωγραφίζει. Το παιδί θα ζωγραφίσει τον αρνητικό άνθρωπο (την κακιά μάγισσα, το κακό παιδί), απρόσεχτα, γιατί πιστεύει ότι αυτοί δεν αξίζουν ιδιαίτερη προσοχή.

Βλέποντας συναισθηματικά το χρώμα και προτιμώντας το ένα χρώμα από το άλλο, το παιδί χρησιμοποιεί συχνά το αγαπημένο του χρώμα, όχι για να μεταδώσει το πραγματικό χρώμα του αντικειμένου, αλλά για να «στολίσει» το εικονιζόμενο θέμα. Γι' αυτό τα παιδιά βάφουν τα αντικείμενα που ζωγραφίζουν με χρωματιστές γραμμές και τους βάζουν στολίδια που δεν έχουν στην πραγματικότητα.

Πολλές φορές – εν γνώσει τους – δε χρησιμοποιούν τα συμβατικά χρώματα, π.χ. το μπλε για τη θάλασσα και τον ουρανό. Μεγαλώνοντας, τα χρησιμοποιούν περισσότερο, όχι τόσο για να αποδώσουν την πραγματικότητα, όσο για ικανοποιήσουν τους ενήλικες.

«Τι ωραία που τσουλάμε στην κατηφόρα!»

3.2 Παιδαγωγική αξία

Η ελεύθερη ζωγραφική είναι μια εικαστική δραστηριότητα, μέσα από την οποία το παιδί ανακαλύπτει και εκφράζει τον εαυτό του αλλά και τον κόσμο που το περιβάλλει, μ' ένα μοναδικό τρόπο. Με την ελεύθερη ζωγραφική όλες οι δημιουργικές ικανότητες καλλιεργούνται και εκφράζονται.

- Του δίνεται η δυνατότητα να γνωρίσει νέα υλικά και εργαλεία και να ανακαλύψει τις ιδιότητές τους με τη χρήση τους, καθώς πειραματίζεται, γεγονός που του κεντρίζει την

περιέργεια και το ερευνητικό του πνεύμα, πάνω στα οποία στηρίζεται η διάθεση για μάθηση.

- Αναπτύσσει τους λεπτούς του χειρισμούς, καθώς χειρίζεται ελεύθερα τα υλικά και τα εργαλεία.
- Καλλιεργεί την παρατηρητικότητα του αλλά και τη φαντασία του, αναπτύσσει την κρίση και την εφευρετικότητα του.
- Καλλιεργείται αισθητικά και μαθαίνει να εκφράζει τα συναισθήματα και τις ιδέες του ελεύθερα και αβίαστα μέσα από την τέχνη.
- Αποκτά γνώσεις γύρω από τα χρώματα και τις σχέσεις τους μέσα από την εμπειρία του ελεύθερου πειραματισμού.
- Αποκτά υπευθυνότητα, καθώς οργανώνει και τακτοποιεί το χώρο του, τα υλικά και τα εργαλεία του.
- Και πάνω απ' όλα χαίρεται, ικανοποιείται και νιώθει περήφανο με τα υπέροχα έργα που είναι δικά του δημιουργήματα.

*«Όλα πετούν, κινούνται και παίζουν με το χρώμα.»
Παιδική ζωγραφιά με μαρκαδόρους.*

3.3 Η σημασία της εξέλιξης του παιδικού σχεδίου

Η ζωγραφική είναι για το παιδί ένας τρόπος έκφρασης, μια γλώσσα με τις δικές της ιδιαιτερότητες και σύμβολα, που τα χρησιμοποιεί, για να εκφράσει τον εσωτερικό του κόσμο και να επικοινωνήσει.

Αρχικά, όταν το παιδί πιάνει το μολύβι για να ζωγραφίσει το ενδιαφέρει μόνο η κίνηση που θα κάνει το χέρι του, κρατώντας το μολύβι πάνω στο χαρτί. Κάποια στιγμή, εντελώς τυχαία, ανακαλύπτει ότι μ' αυτή την κίνηση αφήνει και αποτύπωμα στο χαρτί, όμως το γεγονός αυτό δεν το ενδιαφέρει τόσο πολύ, όσο η χαρά της κίνησης.

Η διαμόρφωση του παιδικού σχεδίου είναι παράλληλη με την ψυχοκινητική εξέλιξη του παιδιού. Η προσχολική αλλά και η παιδική ηλικία είναι περίοδοι κατά τις οποίες γίνονται πολλές και συχνές αλλαγές. Έχουμε συνεχείς μεταλλαγές βιωμάτων και συναισθημάτων. Έτσι, λοιπόν, είναι φυσικό να παρουσιάζονται ραγδαίες αλλαγές και στο παιδικό σχέδιο, το οποίο ακολουθεί μια ανάλογη εξελικτική πορεία, κατά τη διάρκεια της οποίας παρατηρούνται παλινδρομήσεις σε προηγούμενα στάδια, γεγονός που μπορεί να αποκαλύπτει μια βαθιά ή παροδική διαταραχή. Για παράδειγμα, το θυμωμένο παιδί μουτζουρώνει με δύναμη, το παιδί που είναι αγχωμένο σβήνει με μαύρες γραμμές το σχέδιο, που μόλις σχεδίασε. Αυτές οι παλινδρομήσεις μπορεί να παρατηρηθούν είτε από το ένα σχέδιο στο άλλο είτε μέσα στο ίδιο το σχέδιο. Για παράδειγμα, όταν ένα παιδί ζηλεύει το μικρότερο αδελφάκι του και αρνείται να δεχτεί την ύπαρξή του, τότε το παριστάνει με απλούστερο τρόπο από άποψη τεχνικής (παρ' όλο που το παιδί βρίσκεται σε πιο προχωρημένο στάδιο) απ' ό,τι τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας. Έτσι βλέπουμε ότι, μέσα απ' το σχέδιο ενός παιδιού μπορούμε να αντλήσουμε πολλές πληροφορίες για την ψυχοσυναισθηματική του κατάσταση. Παρ' όλα αυτά, δε μπορούμε να ερμηνεύσουμε ένα μεμονωμένο σχέδιο ενός παιδιού, εάν δε το συγκρίνουμε με προηγούμενα ή επόμενα σχέδιά του.

3.4 Η πρώτη επαφή του παιδιού με τη ζωγραφική

Το παιδί στα δύο πρώτα χρόνια της ζωής του ενδιαφέρεται για το ανακάτεμα των χρωμάτων και για την παλινδρομική αρχικά κίνηση, ενώ αργότερα για την περιστροφική κίνηση (με φορά αντίθετη προς τους δείκτες του ρολογιού).

Αρχικά, το παιδί θα παράγει μια οριζόντια μουτζούρα κινώντας όλο το χέρι του, από τον ώμο, δεξιά – αριστερά. Το χρώμα που χρησιμοποιεί σ' αυτή τη φάση είναι συνήθως το κόκκινο. Για να πάρει την μπογιά, που θα χρησιμοποιήσει στη ζωγραφιά του, πρώτα την πιάνει με το αριστερό του χέρι και στη συνέχεια τη μεταφέρει στο δεξί του χέρι.

Γύρω στους είκοσι μήνες μπορεί να κάνει δύο οριζόντιες μουτζούρες, χρησιμοποιώντας ένα χρώμα για κάθε μια, συνήθως το μαύρο και το κόκκινο. Σ' αυτή τη φάση παίρνει κατευθείαν τη μπογιά για να ζωγραφίσει με το δεξί του χέρι. Στη συνέχεια, στην οριζόντια μουτζούρα του θα προσθέσει και μια κάθετη μουτζούρα από πάνω. Όμως θ' αργήσει αρκετά να κάνει πρώτα την κάθετη μουτζούρα και από πάνω την οριζόντια.

Σ' αυτό το στάδιο το χαρτί που θα χρησιμοποιήσει το παιδί για να ζωγραφίσει, θα πρέπει να είναι μεγάλο σε μέγεθος γιατί δεν έχει κατανοήσει ακόμη την έννοια του ορίου, αλλά και επειδή το μόνο που το ενδιαφέρει και το ευχαριστεί είναι η κίνηση.

Για τον τελευταίο κυρίως λόγο, το παιδί πετάει με ευκολία αυτό που έχει αποτυπώσει στο χαρτί, ενώ στην ερώτηση μας για το θέμα που ζωγράφισε είναι πολύ πιθανό κάθε φορά να δίνει διαφορετική απάντηση για το ίδιο σχέδιο.

Το μουτζούρωμα λοιπόν είναι αρχικά μια **κινησιακή δραστηριότητα**.

Αργότερα, καθώς το παιδί παρατηρεί ότι η κίνηση παράγει κάποιο ίχνος, θ' αρχίσει σιγά – σιγά να ικανοποιείται και με το αποτέλεσμα της κίνησης. Αυτή η ικανοποίηση θα γίνει εντονότερη, όταν το παιδί κατανοήσει τη σχέση αίτιας και αποτελέσματος, ανάμεσα στην κίνηση του χεριού – κατά τη διάρκεια του μουτζουρώματος – και τη διατήρηση του ίχνους. Όταν γίνει αυτή η συσχέτιση, τότε το παιδί θ' αρχίσει να ζωγραφίζει και για το αποτύπωμα, που αφήνει η κίνηση του χεριού του πάνω στο χαρτί.

Όσο το παιδί αποκτά μεγαλύτερο έλεγχο της κίνησής του, τόσο τείνει να εξαφανιστεί η μουτζούρα από το σχέδιό του και πλέον εμφανίζεται μόνο ως λεπτομέρεια ή διακόσμηση, π.χ. μαλλιά, σύννεφο, καπνός, ή ως μια στιγμιαία κούραση ή σαν εκνευρισμός και ψυχική διαταραχή.

Πολύ συχνά οι γονείς και οι παιδαγωγοί υποτιμούν αυτήν την περίοδο της παιδικής ζωγραφικής και ασκούν πίεση στα παιδιά κάνοντας αρνητικές κριτικές για τα έργα τους. Η αντιμετώπιση αυτή όμως είναι λανθασμένη, το παιδί πρέπει να ενθαρρύνεται στο να εκφράζεται μέσω του σχεδίου, αλλά και να ασκεί ταυτόχρονα την κίνησή του. Στις δυτικές κοινωνίες δε δίνεται μεγάλη σημασία στην κίνηση και στην εκτόνωση της ενέργειας μέσω αυτής, έτσι λοιπόν αυτή η θεώρηση περνάει και μέσα στην εκτίμηση του παιδικού σχεδίου.

Ζωγραφική παιδιού 2,5 χρόνων.

3.5 Το παιδικό σχέδιο ως μέσο έκφρασης της προσωπικότητας του παιδιού

Αρχικά, το παιδικό σχέδιο χρησιμοποιήθηκε στα τεστ μέτρησης της νοημοσύνης των παιδιών. Αργότερα όμως φάνηκε ότι εκφράζει ολόκληρη την προσωπικότητά του. Φάνηκε, δηλαδή, ότι μέσα από το παιδικό σχέδιο δε φαίνεται μόνο η γραφική ικανότητα του παιδιού, αλλά και τα συναισθήματα που του προκαλούν οι καταστάσεις που βιώνει. Έτσι, μας βοηθά να έρθουμε πιο κοντά και να κατανοήσουμε την προσωπικότητα του δημιουργού του.

Ο τρόπος που το παιδί χρησιμοποιεί τις γραμμές, τις μορφές, ο τρόπος που κατανέμει το χώρο του σχεδίου στο χαρτί και η εκλογή του χρώματος αν μελετηθούν σωστά, μπορούν να μας δώσουν πολλές πληροφορίες για τη συγκινησιακή του κατάσταση. Έχουν γίνει πάρα πολλές μελέτες για το είδος της γραμμής που προτιμάει το παιδί, όταν ζωγραφίζει, δηλαδή αν είναι ελικοειδής, καμπύλη ή γωνία, αλλά και για τον τρόπο που την πατάει, δυνατά, απαλά ή διστακτικά. Έτσι, καμπύλες και ελικοειδείς γραμμές χαρακτηρίζουν ευαίσθητα και συνεσταλμένα άτομα, ορθές γωνίες και γραμμές σκληρές, άτομα επιθετικά και ρεαλιστικά. Πολλά ακόμη μας δείχνει και η συμπεριφορά του παιδιού, όταν ζωγραφίζει, όπως οι κινήσεις του αν είναι ήρεμες ή νευρικές και εκφράζουν θυμό, αν είναι οργανωμένες ή ανοργάνωτες.

Όσον αφορά το χώρο που καταλαμβάνει το σχέδιο στο χαρτί, δείχνει την αυτοπεποίθηση του παιδιού, τις αναστολές του και τα προβλήματά του. Τα παιδιά που είναι εσωστρεφή, φοβισμένα και αποθαρρυσμένα ζωγραφίζουν μικροσκοπικά σχήματα στο κέντρο ή σε μια ακρούλα της σελίδας, ενώ τα παιδιά που είναι νευρικά και ασταθή, καλύπτουν όλο το χαρτί με νευρικές γραμμές.

Πολύ σημαντικό ρόλο παίζει επίσης και το χρώμα. Το κόκκινο χρώμα εκφράζει παρόρμηση και επιθετικότητα, ενώ το μπλε αρμονία αλλά και εσωστρέφεια. Όταν ένα παιδί δεν χρησιμοποιεί χρώμα, εκφράζει συναισθηματικό κενό και απάθεια. Τα παιδιά που χρησιμοποιούν κυρίως σκοτεινά (μαύρο, γκρι) ή θαμπά χρώματα (καφέ) θεωρείται ότι έχουν προβλήματα προσαρμογής, ενώ τα παιδιά που χρησιμοποιούν τα βασικά χρώματα και τις αποχρώσεις τους θεωρούνται ισορροπημένα.

Όλα τα παραπάνω στοιχεία θα πρέπει να συνδεθούν και να χρησιμοποιηθούν συνολικά, στο πλαίσιο όλης της συμπεριφοράς του παιδιού και μόνο από ειδικούς, προκειμένου να χρησιμοποιηθεί το παιδικό σχέδιο, ως μέσο διάγνωσης της προσωπικότητας και τυχόν προβλημάτων του παιδιού.

3.6 Υλικά ζωγραφικής

Τα παιδιά μπορούν να ζωγραφίσουν σε διάφορα επίπεδα, καθισμένα στα τραπέζια, καθισμένα ή, όπως αλλιώς βολεύονται, στο πάτωμα, όρθια σε χαρτί που έχει κολληθεί στον τοίχο ή σε καβαλέτο.

Οι επιφάνειες πάνω στις οποίες θα ζωγραφίσουν μπορεί να είναι πολυποίκιλες ως προς το είδος, το μέγεθος, το χρώμα και το σχήμα. Έτσι μπορούμε να έχουμε χαρτόνια και χαρτιά διαφόρων χρωμάτων (λευκά και χρωματιστά), μεγεθών (μεγάλα και μικρά), σχημάτων (τρίγωνα, τετράγωνα, κυκλικά, αφηρημένα), ειδών (χαρτιά περιτυλίγματος, του μέτρου, κραφτ, μπρίστολ, χαρτόνια οντουλέ, αλλά και πέτρες, κόκαλα σουπιάς, ξύλα, υφάσματα, χαρτοκιβώτια κ.ά.)

«Ζωγραφίζουμε πάνω σε φύλλα φίκου.
Σ' αρέσει το φικόσπιτό μου;»

Τα **χρώματα** που μπορούν να χρησιμοποιήσουν είναι υδροχρώματα, υγρά σε σκόνη, νερομπογιές, δαχτυλομπογιές, λαδομπογιές, πλαστικά, κιμωλίες, μαρκαδόρους, λαδοπαστέλ, κεροπαστέλ, ξυλομπογιές, κόλλες.

Επίσης τα **εργαλεία** που μπορούν να χρησιμοποιήσουν για να ζωγραφίσουν είναι πινέλα διαφόρων μεγεθών, (στα παιδιά μικρότερων ηλικιών είναι προτιμότερο να δίνουμε σκληρά και πλακέ πινέλα, γιατί είναι πιο σταθερά), βούρτσες, ρολά, σφουγγάρια, οδοντογλυφίδες, μπατονέτες, καλαμάκια, κουρελάκια, βαμβάκι, οδοντόβουρτσες.

Απαραίτητα στη ζωγραφική είναι κάποια **βοηθητικά υλικά**, όπως δοχεία για το νερό και το χρώμα, δίσκοι, ταψάκια, εφημερίδες, μουσαμάς, ποδιές ή παλιές πουκαμίσες, για να μην λερώνονται τα παιδιά, πετσέτες ή χαρτί κουζίνας. Σ' αυτά τα υλικά μπορούν να προστεθούν οποιαδήποτε άλλα, όσα η παρατηρητικότητα μας και η φαντασία μας θεωρούν ενδιαφέροντα ή χρήσιμα, για να ερεθίσουν και να κινητοποιήσουν τη φαντασία των παιδιών.

3.7 Τεχνικές ζωγραφικής

α) Με υδροχρώματα

- **Πουαντιγισμός:** Τα παιδιά βουτούν μπατονέτες σε αραιωμένη τέμπερα, δαχτυλομπογιά ή άλλο υδρόχρωμα και ζωγραφίζουν με αυτές αποτυπώνοντας βούλες. Μπορούν να φτιάξουν βούλες και με πινέλο, κάνοντας μια σύνθεση.

Μια παραλλαγή αυτής της τεχνικής είναι το «άνοιγμα» της βούλας χαράζοντας πάνω σ' αυτή με μια οδοντογλυφίδα.

«Πιο πολύ απ' όλα μου αρέσει να ανακατεύω το χρώμα με το ρολό.»

Μεικτή τεχνική: «Πουαντιγισμός – ζωγραφική με βαμβάκι και μπατονέτες.»

– **Βρεγμένο χαρτί:** Τα παιδιά βρέχουν με νερό με χοντρό πινέλο ή με ένα σφουγγαράκι το χαρτί τους και μετά ζωγραφίζουν πάνω σ' αυτό με πινέλο, με τα δάχτυλά τους ή με βαμβάκι. Το αποτέλεσμα είναι εκπληκτικό, το χρώμα απλώνεται ομοιόμορφα παντού και το ένα χρώμα μπαίνει μέσα στο άλλο, χωρίς να φαίνονται οι διαχωριστικές γραμμές των ενώσεων τους. Είναι εντυπωσιακό να ρίχνεις μια κηλίδα χρώματος στο βρεγμένο χαρτί και να βλέπεις πως αυτόματα ανοίγει και διαχέεται στο χαρτί.

Εάν σε βαμμένο υγρό χαρτί, πετάξεις πιτσιλιές διαφορετικού χρώματος, τη μια πάνω στην άλλη, θα έχεις ένα πίνακα με τα πιο παράξενα λουλούδια. Ενώ, αν βάλεις δύο κηλίδες διαφορετικού χρώματος δίπλα – δίπλα σε βρεγμένο χαρτί, θα δεις τις κηλίδες να ενώνονται και να μπαίνει η μία μέσα στην άλλη, καθώς το χρώμα διαχέεται στο χαρτί.

Σύνθεση με τέμπρες σε βρεγμένο χαρτί.

– **Δημιουργία υφής:**

- **Πιτσιλίσμα:** Σε βαμμένες επιφάνειες, πιτσιλάμε με οδοντόβουρτσα σταγόνες χρώματος ή πιτσιλάμε με το πινέλο χτυπώντας το μ' ένα μολύβι, για να φτιάξουμε μεγαλύτερη σταγόνα.
- **Αλατοζωγραφική:** Ρίχνουμε αλάτι πάνω σε υγρό, βαμμένο ή ζωγραφισμένο χαρτί, πριν

ακόμη στεγνώνει η ζωγραφιά. Το αλάτι απορροφά το νερό και κολλάει πάνω στη ζωγραφιά. Όταν στεγνώνει, δίνει την εντύπωση χιονισμένου τοπίου.

Η τεχνική αυτή, που ονομάζεται αλατοζωγραφική, γίνεται καλύτερα πάνω σε μη απορροφητικό χαρτί, για να διατηρηθεί ο κρύσταλλος του αλατιού. Το αποτέλεσμα αυτής της τεχνικής διαφέρει, ανάλογα με την πυκνότητα των κρυστάλλων του αλατιού. Δοκίμασε με ψιλό και με χοντρό αλάτι, για να δημιουργήσεις διαφορετικές υφές στη ζωγραφιά σου.

Αλατοζωγραφική.

- **Ζωγραφική με άμμο και κόλλα:** Αφού τελειώσει η ζωγραφιά μας, πριν στεγνώσει, την πασπαλίζουμε με άμμο. Αν έχει στεγνώσει, βάζουμε λίγη κόλλα εκεί, που θέλουμε να κολλήσει η άμμος.
- **Διαδοχικές στρώσεις χρώματος για τη δημιουργία υφής:** Σ' ένα χαρτί ζωγραφίζουμε με αραιωμένο υδρόχρωμα και από πάνω περνάμε μια στρώση από κερί ή σχεδιάζουμε με κερί πάνω σ' ένα φόντο βαμμένο με υδρόχρωμα. Μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε αντί για κερί. λαδοπαστέλ.
Το λάδι και το νερό δεν αναμειγνύονται και έτσι σχηματίζονται κηλίδες ή γραμμές ή αυτό που σχεδιάσαμε με το κερί ή το λαδοπαστέλ.
Αν συνεχίσουμε, και πάνω απ' το κερί ή το λαδοπαστέλ απλώσουμε πάλι υδρόχρωμα, αυτό γλιστρά μακριά απ' το κερί, αφήνοντας ίχνη από μικρές σταγόνες και κηλίδες.

Αν επαναλάβουμε άλλη μια φορά τη διαδικασία και μετά σκουπίσουμε ελαφρά την επιφάνεια με χαρτί κουζίνας, δημιουργείται η εντύπωση πινελιών.

Εάν χαράξουμε τη ζωγραφιά μας, αφαιρείται η στρώση του υδροχρώματος πάνω από το κερί, αφήνοντας άσπρα αποτυπώματα. Η τεχνική αυτή είναι πολύ ενδιαφέρουσα από πλευράς αποτελέσματος και δίνει πολλές ευκαιρίες στα παιδιά για πειραματισμό και παρατήρηση.

- **Ζωγραφική με ένα κερί και υδρόχρωμα.** Ζωγραφίζουμε μ' ένα κερί σε άσπρο χαρτί και από πάνω περνάμε αραιωμένο υδρόχρωμα. Στα σημεία που έχουμε ζωγραφίσει με κερί, το υδρόχρωμα δεν κολλάει και έτσι έχουμε μια λευκή ζωγραφιά σε χρωματιστό φόντο.
- **Ζωγραφική με χρώμα αραιωμένο με κόλλα.** Αραιώνουμε το υδρόχρωμα με νερό και κόλλα, σε αναλογία 2/1. Με αυτό το μείγμα μπορούμε να ζωγραφίσουμε είτε κατευθείαν στο χαρτί είτε πάνω σε φόντο που έχουμε βάψει με αραιωμένο υδρόχρωμα. Τα χρώματα της ζωγραφιάς μας είναι πιο πλούσια και η κάθε πινελιά διατηρείται αυτούσια.
- **Ζωγραφική με υδρόχρωμα και σαπούνι:** Ζωγραφίζουμε βουτώντας το πινέλο στο υδρόχρωμα και τρίβοντάς το σε σαπούνι. Έτσι, το χρώμα μας γίνεται παχύρρευστο και συγκρατούνται τα αποτυπώματα του πινέλου.

Μια παραλλαγή αυτής της τεχνικής, που δίνει ανάγλυφες ζωγραφιές, είναι η ζωγραφική με σαπούνι – σκόνη, αραιωμένο με υδρόχρωμα. Αναμειγνύουμε σαπούνι – σκόνη ή νιφάδες με αρκετά αραιωμένο υδρόχρωμα. Όταν σχηματιστεί ένας πολτός σε κρεμώδη μορφή, ζωγραφίζουμε σε χοντρό χαρτί ή χαρτόνι με πινέλο ή και με τα δάχτυλα. Οι ζωγραφιές μας, όταν στεγνώσουν, θα είναι ανάγλυφες και με πολλά ζωηρά χρώματα. Μπορούμε να ζωγραφίσουμε σε σκούρο χαρτόνι, μόνο με σαπούνι, χωρίς να έχουμε ρίξει υδρόχρωμα.

Ζωγραφική με σαπούνι και τέμπρα σε χαρτόνι κανσόν.

- **με υδρόχρωμα και νέφτι¹:** Ζωγραφίζουμε με υδρόχρωμα και από πάνω περνάμε μια στρώση νέφτι. Θα δούμε ότι το υδρόχρωμα απωθείται απ' το νέφτι που είναι λιπαρό, με αποτέλεσμα να έχουμε μια εικόνα με ραβδώσεις.
- **Ζωγραφική με χλωρίνη²:** Ζωγραφίζουμε με χλωρίνη πάνω σε χρωματιστό χαρτόνι. Η χλωρίνη ξεβάφει το χρώμα και εμφανίζεται η ζωγραφιά μας.
- **Ζωγραφική με διάφορα υλικά:** Ζωγραφίζουμε με οδοντόβουρτσες, με οδοντογλυφίδες, με χτένες και βούρτσες, με βαμβάκι, με κλαδιά, με φτερά κ.ά. βουτώντας σε πυκνό υδρόχρωμα.

Ζωγραφική με τέμπερα και πλαστικό πηρούνι.

Ζωγραφική με τέμπερα και χτένι.

^{1,2} Αυτή η τεχνική απευθύνεται στους/στις μαθητές/τριες και όχι στα παιδιά προσχολικής ηλικίας.

- **Ζωγραφική με απομόνωση σχεδίων:** Πάνω σ' ένα χαρτί κολλάμε χαρτοταινία με διαφόρους σχηματισμούς. Μετά πιτσιλάμε ή βάφουμε τα κενά και απομακρύνουμε τις χαρτοταινίες. Τα σχέδια με τις χαρτοταινίες ξεχωρίζουν μέσα στο βαμμένο ή πιτσιλισμένο φόντο.

Δημιουργία υφής με «πιτσιλισμα» σε χαρτί.

- **Ζωγραφική με καλαμάκι:** Αφήνουμε στο χαρτί σταγόνες υδροχρώματος σε κανονική αραιώση, σε διάφορες αποχρώσεις, είτε με το πινέλο είτε με ένα σταγονόμετρο. Μετά φυσάμε μέσα από ένα καλαμάκι, οι σταγόνες ανοίγουν προς διάφορες κατευθύνσεις και οι γραμμές που σχηματίζονται μπαίνουν ή μια πάνω στην άλλη δίνοντας ένα εντυπωσιακό αποτέλεσμα.

- **Ζωγραφική με κηλίδες:** Στην κορυφή του χαρτιού μας μ' ένα σταγονόμετρο ή πινέλο αφήνουμε σταγόνες υδροχρώματος σε κανονική αραιώση και σε διάφορα χρώματα. Σηκώνουμε το χαρτί και οι σταγόνες αρχίζουν να κυλούν αφήνοντας χρωματιστές γραμμές. Αν επαναλάβουμε τη διαδικασία τοποθετώντας στο ίδιο χαρτί σταγόνες διαφορετικών χρωμάτων, θα έχουμε ένα εντυπωσιακό αποτέλεσμα, καθώς αναμειγνύονται οι γραμμές με τα διαφορετικά χρώματα.

Δημιουργία υφής με κηλίδες.

Μείξεις χρωμάτων φυσώντας μέσα από καλαμάκι.

β) Με λαδοπαστέλ

- **Τεχνική *Scruffito*:** Γεμίζουμε ένα χαρτί ή χαρτόνι με περιοχές βαμμένες με λαδοπαστέλ σε διαφορετικές ανοιχτόχρωμες αποχρώσεις. Από κάτω περνάμε μια στρώση σκουρόχρωμου λαδοπαστέλ, ώστε να καλυφθούν τα προηγούμενα χρώματα. Μετά ζωγραφίζουμε, χαράζοντας ή ξύνοντας με ένα καρφί ή κλειδί ή καλαμάκι από σουβλάκι ή το πίσω μέρος του πινέλου μας, και αποκαλύπτεται η ζωγραφιά μας χρωματιστή ή σε σκούρο φόντο. Αυτή η τεχνική μπορεί να εφαρμοστεί και με τέμπρα, αν, αντί για σκούρο λαδοπαστέλ, περάσουμε το βαμμένο χαρτί μας με σκουρόχρωμη τέμπρα, την αφήσουμε να στεγνώσει και μετά την ξύσουμε.
- **Μείξεις χρωμάτων:** Οι μείξεις χρωμάτων με λαδοπαστέλ μπορεί να γίνουν με τα δάχτυλα ή μ' ένα βαμβάκι ή πανί.

*Τεχνική *Scruffito* με λαδοπαστέλ.*

- **Λαδοπαστέλ και νέφτι³:** Αν απλώσουμε λαδοπαστέλ στο χαρτί και περάσουμε από πάνω μια στρώση νέφτι με πινέλο αναμειγνύοντας τα χρώματα, δίνεται η εντύπωση λαδομπογιάς.

γ) Κηροπαστέλ

Ζωγραφίζουμε με κηροπαστέλ και τσαλακώνουμε το χαρτί με τη ζωγραφιά. Ανοίγουμε το χαρτί και περνάμε τη ζωγραφιά με υδρόχρωμα. Το αποτέλεσμα θα είναι η ζωγραφιά να μοιάζει σαν να έχει ραγίσει.

δ) Παστέλ

- **Παστέλ σε βρεγμένο χαρτόνι:** Βρέχουμε ένα χαρτόνι με σφουγγαράκι ή πινέλο και ζωγραφίζουμε με παστέλ (κιμωλίες). Τα χρώματα θα βγουν πολύ πιο ζωηρά. Το ίδιο αποτέλεσμα θα έχουμε, αν ζωγραφίσουμε σε στεγνό χαρτί ή χαρτόνι με βρεγμένες κιμωλίες.
- **Σκόνη παστέλ:** Ξύνουμε παστέλ και απλώνουμε τη σκόνη με βαμβάκι ή τα δάχτυλα.

Ζωγραφική με παστέλ (κιμωλίες) σε μπλε χαρτί του μέτρου.

Ζωγραφική με παστέλ (κιμωλίες) απλωμένα με δάκτυλα σε βρεγμένο χαρτόνι κανσόν.

³ Αυτή η τεχνική απευθύνεται στους/στις μαθητές/τριες και όχι στα παιδιά προσχολικής ηλικίας.

Τα αποτελέσματα των τεχνικών ζωγραφικής δεν εξαρτώνται μόνο από τον τρόπο που θα χρησιμοποιήσουμε ή θα αναμείξουμε τα διάφορα είδη χρώματος, αλλά και από την επιφάνεια, πάνω στην οποία θα ζωγραφίσουμε. Έτσι, επιφάνειες με διαφορετική υφή μας δίνουν διαφορετικά αποτελέσματα. Μπορούμε να πειραματιστούμε εφαρμόζοντας τις ίδιες τεχνικές σε διαφορετικές επιφάνειες, όπως σε διάφορα είδη υφασμάτων και χαρτιού, σε χαρτοκιβώτια, πέτρες ακανόνιστου σχήματος, βότσαλα χοντρά, ξύλα, σανίδες, φλοιούς δένδρων, σε επιφάνειες περασμένες με γύψο, κεραμίδια, τούβλα, πλαστικές λινάτσες κ.ά.

Είναι πολύ ενδιαφέρον να δούμε τα αποτελέσματα αυτών των τεχνικών ζωγραφίζοντας σε διαφορετικά υλικά, γιατί έτσι θα μαθαίνουν τα παιδιά να διακρίνουν και τις ιδιότητες των υλικών (απορροφητικό, μη απορροφητικό κτλ.).

*Ζωγραφική σε βότσαλα με
ερέθισμα τη μορφή.*

*Βότσαλα
ζωγραφισμένο
με λαδοπαστέλ και
τέμπερες.*

3.8 Μικρά Μυστικά

☺ Το ξέρεις ότι μπορείς να βάλεις τέμπερες διαφορετικών χρωμάτων μέσα σε άδεια μπουκαλάκια αποσμητικών με "roll - on" και να ζωγραφίσεις μ' αυτά σε διαφορετικές επιφάνειες (άγριες, γυαλιστερές, απορροφητικές); Θα ενθουσιαστείς από το ίχνος που αφήνεις αλλά και από την ευκολία με την οποία κυλάει το χρώμα.

☺ Το ξέρεις ότι μπορείς να φτιάξεις τα δικά σου πρωτότυπα πινέλα; Θα ενθουσιαστείς από τα φανταστικά και πρωτότυπα ίχνη που αφήνουν. Δοκίμασε λοιπόν με ρίγανη, κλαδιά πεύκου, φτέρες, στάχτα.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Η ζωγραφική είναι μια εικαστική δραστηριότητα που συμβάλλει στην ελεύθερη έκφραση και στην ανάπτυξη της δημιουργικότητας των παιδιών. Μέσα απ' αυτήν το παιδί καλλιεργείται αισθητικά, αναπτύσσει την αδρή και τη λεπτή κινητικότητα, την παρατηρητικότητα και τη φαντασία του, εκφράζει τα βιώματα και τα συναισθήματά του, έρχεται σ' επαφή με τα υλικά, πειραματίζεται και ανακαλύπτει τις ιδιότητές τους.

Η εξέλιξη της παιδικής ζωγραφικής είναι ραγδαία και παράλληλη με την ψυχοκινητική ανάπτυξη του παιδιού. Έτσι, η ενασχόλησή του με τη ζωγραφική ξεκινάει ως μια κινησιακή δραστηριότητα, για να καταλήξει, στο τέλος της προσχολικής ηλικίας, σε μια συνειδητή προσπάθεια απεικόνισης.

Ο τρόπος που το παιδί χειρίζεται τις γραμμές, τις μορφές τα υλικά και το χώρο, καθώς και τα χρώματα που επιλέγει χρησιμοποιείται από ειδικούς για διαγνωστικούς και θεραπευτικούς σκοπούς.

Υπάρχουν πολλές τεχνικές ζωγραφικής, οι οποίες αποτελούν ερεθίσματα που κεντρίζουν το ενδιαφέρον των παιδιών και αποτελούν γι' αυτά νέα μέσα έκφρασης.

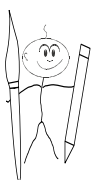

*«Χαίρομαι τόσο πολύ που ζωγραφίζω με τα δάκτυλα,
αλλά θα ήθελα το δέντρο μου να μη μοιάζει με κανένα άλλο.»*

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Να περιγράψεις τη στάση που θα κρατούσες απέναντι σ' ένα παιδί προσχολικής ηλικίας που ζωγράφισε μια καταπληκτική αλλά κόκκινη θάλασσα. Να αιτιολογήσεις την απάντησή σου.
2. Να περιγράψεις μια ομαδική δραστηριότητα ζωγραφικής που να απευθύνεται σε παιδιά ηλικίας τριών χρόνων. Να αναφέρεις το είδος του χρώματος που θα τους πρότεινες. Να αιτιολογήσεις την απάντησή σου.
3. Πώς θα αντιδράσεις απέναντι σε ένα παιδί ηλικίας δύο χρόνων που ζωγραφίζει στον τοίχο της τάξης. Να αιτιολογήσεις την απάντησή σου.
4. Τι είδους μηνύματα στέλνει ένα παιδί με τη ζωγραφιά του και ποιος είναι αρμόδιος να τα ερμηνεύσει;
5. Να επιλέξεις μια τεχνική ζωγραφικής που να απευθύνεται στα μεγάλα παιδιά προσχολικής ηλικίας. Να αιτιολογήσεις την απάντησή σου.

Προτεινόμενες εργασίες

1. Να οργανώσεις στον παιδικό σταθμό όπου κάνεις πρακτική άσκηση ένα εργαστήριο ζωγραφικής, στο οποίο τα παιδιά θα ζωγραφίσουν με τα δάχτυλα. Να παρατηρήσεις τη συμπεριφορά των παιδιών και να καταγράψεις τις παρατηρήσεις σου κάνοντας και ένα δικό σου σχολιασμό.
2. Να συλλέξεις ζωγραφίες παιδιών διαφόρων ηλικιών και να τις σχολιάσεις.
3. Να φτιάξεις δύο ζωγραφικές συνθέσεις με θέματα:
 - Ζωγραφίζω ένα όνειρό μου.
 - Ζωγραφίζω τη χαρά μου.
4. Να φτιάξεις μια σύνθεση χρησιμοποιώντας δύο τεχνικές ζωγραφικής της αρεσκείας σου.

«Κοίτα πως ανοίγουν τα χρώματα με το καλαμάκι.»